

2. Каргин А. С. Воспитательная работа в самодеятельном художественном коллективе / А. С. Каргин. – М. : Просвещение, 1984. – 224 с.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М., 1975. – 304 с.
4. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности / В. А. Петровский. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1976. – 416 с.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М., 1975. – 330 с.
7. Хачатурян А. П. Вероятные ситуации: Проблемы и решения / А. П. Хачатурян. – Л. : ЛГИК, 1987.

References

1. Bohdanov V. O. Istoriia dukhovoho muzychnoho mystetstva Ukrainy: Vid naidavnishykh chasiv do pochatku KhKh st. / V. O. Bohdanov. – Kh. : Osnova, 2000. – 344 s.
2. Karhyn A. S. Vospytatelnaia rabota v samodeiatelnom khudozhestvennom kollektive / A. S. Karhyn. – М. : Prosveshchenye, 1984. – 224 s.
3. Leontev A. N. Deiatelnost. Soznanye. Lychnost / A. N. Leontev. – М., 1975. – 304 s.
4. Petrovskiy V. A. Lychnost v psykhologyy: paradyhma sub`ektyvnosti / V. A. Petrovskiy. – Rostov-na-Donu: Fenyks, 1996. – 512 s.
5. Rubynshtein S. L. Problemy obshchei psykhologyy / S. L. Rubynshtein. – М., 1976. – 416 s.
6. Teplov B. M. Psykhologiya muzykalnykh sposobnostei / B. M. Teplov. – М., 1975. – 330 s.
7. Khachaturian A. P. Veroiatnye sytuatsyy: Problemi y resheniya / A.P. Khachaturian. – L. : LHYK, 1987.

A specific and structural aspects of capabilities of student of artistic establishments, future leader of instrumental ensemble are examined in the article. An author outlines the structure of the special capabilities of bandleader (organizational, pedagogical, communicative, structural, experimentally creative) clearly, and also grounds professionally-pedagogical knowledge and abilities of student, that form his readiness to the management instrumental bands. Preparation of leader of band as multifunction phenomenon is investigational in this publication.

The effectiveness of the director of the instrumental ensemble directly depends on his erudition, intellectual abilities and the level of formation of creative individuality. This criterion should determine the methodological orientation of student training and is crucial because it contributes to the successful functioning of such teams.

A characteristic feature of the professional activity of the head of the ensemble is that it is in close connection with social and pedagogical activities, which, in turn, is a multi-faceted phenomenon, with its inherent properties.

Keywords: *capabilities, special capabilities, structural aspects, instrumental band.*

УДК 378.637.016

У Ціжуй

ХУДОЖНЯ ЕМПАТІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ: ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ

У статті висвітлюються проблеми діагностики художньої емпатії, серед яких особливого значення надається забезпеченню цілісності перевірки, досягненню вірогідності вимірювання емоційного компоненту емпатії. Запропоновано критерії сформованості художньої емпатії у майбутніх учителів музики, наведено результати експериментального дослідження стану її сформованості, розкриваються характеристики змодельованих рівнів.

Ключові слова: *художня емпатія, майбутні вчителі музики, діагностика художньої емпатії.*

Проблема формування художньої емпатії майбутніх учителів музики об'єктивно актуалізує проблему вимірювання її сформованості. Як продіагностувати художню емпатію? Які критерії і показники можуть слугувати вірогідним мірилом її сформованості у майбутніх учителів музики? Як визначити стан та рівні сформованості художньої емпатії студентів? Без вирішення цих питань не можна науково вивірено розробляти шляхи її формування. Отже, *мета статті* полягає у висвітленні специфіки діагностики художньої емпатії у майбутніх учителів музики, розробленні критеріїв і показників її сформованості.

Проблема діагностики майбутніх педагогів, зокрема мистецьких дисциплін не знайшла достатнього відбитку у науковій літературі. Проте, питання діагностики емпатії як особистісної якості знаходимо у роботах ряду науковців. Так, вчені А.Меграбян, Т.Василишина розрізняють емоційну, когнітивну, поведінкову та предикативну емпатії, дослідження яких передбачає застосування механізмів проекції, осмислення емпатійної реакції особистості шляхом аналогій. Н.Айзенберг пропонує досліджувати сформованість емпатії індивіда безпосередньо у практичних ситуаціях. У Д. Райгородського знаходимо рекомендації щодо тестового вимірювання характеру взаєморозуміння і взаємовідчуття людей. Спираючись на результати означених досліджень, а також враховуючи специфіку саме художньої емпатії як особистісної якості учителя музики, що зумовлює характер пізнання і викладання мистецтва, пропонуємо увазі читача результати наших дослідницьких пошуків.

Художню емпатію ми розглядаємо як необхідну складову педагогічної майстерності вчителя музики. Заглиблення у художньо-образну сутність твору, адекватне переживання емоційно-образного змісту, втіленого автором, а крім того, ще й емоційно-естетична ідентифікація із учнями, сприймання музичний твору так, його відчують діти – характеристики успішної, ефективної і результативної діяльності музиканта-педагога. Структура художньої емпатії за результатами нашого дослідження включає як основні компоненти: мотиваційно-спонукальний, що передбачає наявність у особистості бажання до глибокого проникнення у емоційно-образну сутність твору, інтерес не тільки до поверхового спілкування з мистецтвом, а й головне – до осягнення глибинної змістової сутності художнього образу, до проникнення у авторські задуми; пізнавально-оцінювальний, що свідчить про наявність художнього досвіду, про певний запас художніх вражень, про прагнення до їх постійного розширення, збагачення; презентативно-творчий компонент, який означає здатність особистості до інтенсивного, яскравого співпереживання настроям, емоціям, що становлять зміст художнього твору, до активного усвідомлення його формотворчих елементів, що вже на етапі сприймання виростає до рівня уявної співучасті з автором, а також схильність до вираження власного ставлення до мистецтва, бажання поділитись враженнями.

Розроблені у процесі дослідження критерії і показники сформованості художньої емпатії майбутніх учителів музики зорієнтовано на системне охоплення означених структурних компонентів художньої емпатії учителя музики як цілісного явища. Розкриємо їх послідовно.

Перший критерій – міра мотиваційно-вольової спрямованості на формування художньої емпатії (показники: усвідомленість студентами значущості художньої емпатії для професійної діяльності педагога-музиканта; наявність стабільного бажання до розвитку у себе художньої емпатії, вияв наполегливості у цьому напрямку). Застосування критерію має свідчити про наявність у студентів настанови на постійне самовдосконалення, прагнення досягти результатів у здатності не тільки зрозуміти образний смисл розучуваного твору, а й головне - емоційно відгукнутись на виражений у музиці зміст. Ми вважаємо, що наявність бажання, устремління до формування особистісних якостей – необхідна умова, без якої неможливим є досягнення успіху в будь-якій справі, тим більше в особистісному самостановленні студентів. Поза спрямованістю студентів на формування у себе художньої емпатії продуктивно протікати цей процес об'єктивно не може. Вольова спрямованість на досягнення мети – теж розцінювалась нами як запорука успішності у формуванні художньої емпатії студентів. Майбутні учителі мають продемонструвати не тільки яскраве стремління, а й здатність відмобілізувати зусилля на досягнення результатів у самовдосконаленні.

Вибір показників здатності до мотиваційно-вольової спрямованості теж підпорядковано меті перевірки, яка б мала передбачати досягнення як об'єктивності результатів, так і можливість отримання конкретного їх вираження. Так, введення показника “усвідомленість значення художньої емпатії для професійної діяльності педагога-музиканта” підпорядковано меті виявлення наявності у студентів такої якості, яка виступає певним стимулом, рушієм процесу формування психологічної настанови на майбутню діяльність. Вважаємо, що усвідомлення потреб майбутньої професії, виступаючи певною спонукуючою до навчання, опосередковано може свідчити і про сформованість мотивації до оволодіння здатністю до співпереживання музичній образності як необхідної професійної якості педагога-музиканта.

Результати, отримані за допомогою показника “усвідомленість значення художньої емпатії для професійної діяльності педагога-музиканта”, за нашою думкою, мали бути доповнені таким показником, який міг би певним чином свідчити про вольові якості студента, про його спроможність зосередити зусилля, виявити витримку у подоланні труднощів. Такий потенціал містив показник “вияв наполегливості студентів до розвитку у себе художньої емпатії”.

Другий критерій - міра мистецько-пізнавальної активності (показники: систематичне розширення власного художнього досвіду і музикознавчого тезаурусу; наявність інтересу до усвідомлення характерних особливостей творчості композитора) – спрямовано на визначення музикознавчої ерудиції та обізнаності студентів у творах музичного мистецтва, а також здатності до опанування нових знань, нового досвіду музичного сприйняття. Необхідність введення цього критерію визначається тією значною роллю, яку відіграють знання щодо музичного твору, щодо специфічних особливостей творчості композитора, щодо обставин його роботи над музичним твором тощо у виникненні почуття емпатії до музики, здатність до глибокого, особистісно забарвленого її переживання. Пізнання музики на рівні тонкого емоційного відчуття не може обійтись без опори на ті характеристики сприймання, які зумовлено широкою обізнаністю у музичному репертуарі, у стильових характеристиках музичного мистецтва, у жанрових особливостях творення музики. Про це з достатнім ступенем вірогідності мали свідчити результати спостережень за систематичністю поповнення студентами відомостей щодо творчості композиторів, зацікавленість у якомога ширшому пізнанні музичних творів, спроможність визначити характерні ознаки композиторської творчості, бажання щонайбільше дізнатись про обставини створення музичного твору, який вивчається студентом у даний момент. Ми вважали, що широкий обсяг фактичних знань музичних творів і знань щодо таких провідних засад композиції, як стильові характеристики, жанрові основи творчості допомагають студентам глибше осягнути образну тканину твору, наблизитись до переживання музики у єдиному з автором ключі.

Оскільки художня емпатія значною мірою залежить як від обсягу, так і від характеру мистецької ерудиції, то важливими показниками, що могли би свідчити про сформованість художньої емпатії мали би стати систематичне розширення студентом свого художнього досвіду і наявність у нього інтересу до усвідомлення характерних особливостей творчості композитора.

Третій критерій – міра визначеності художньо-смакових переваг, схильностей і уподобань (показники: активність у виборі власного навчального виконавського репертуару; прагнення до оригінального виконавського тлумачення навчального репертуару) - спрямовано на з'ясування ставлення студента до музичного твору, спроможності адекватно оцінити його художні переваги і вади. Визначаючи цей критерій, ми виходили з того, що однією з суттєвих характеристик художньої емпатії є вираженість, яскраве виявлення оцінного ставлення до мистецтва. Емпатія може виникнути лише на ґрунті цілком певного відношення до музичного твору, до його образного змісту і художньої форми. Поза сформованістю художньої оцінної реакції студента не може виникнути почуття емпатії.

Визначення показників до критерію “міра визначеності смакових переваг, схильностей і уподобань студента” має відзначатись конкретністю. Цій умові, на наш погляд, відповідає такий показник, як “активність у виборі власного навчального репертуару”, оскільки визначеність бажань щодо розучування і виконання музики певного

характеру, змісту, стильової і жанрової спрямованості слугує передумовою виникнення почуття художньої емпатії. Студент, який нейтрально ставиться до вибору власного навчального репертуару: “Мені все одно, що грати”, - більше покладається на художні уподобання педагога, ніж на власні, і, за нашою думкою, демонструє недостатню розвиненість художнього смаку. Індиферентність у даному випадку межує із нездатністю вирізнити художні достоїнства музики, глибоко проникнути у образний зміст твору, визначитись із художньою його оцінкою. Другий показник – “вияв прагнення до оригінального тлумачення навчального репертуару” мав доповнювати попередній свідченням щодо активної смакової позиції студента. Якщо для студента є характерним визначеність художньо-смакових переваг, він не буде сліпо, бездумно копіювати вже створені зразки виконавської трактовки. Студент прагнутиме обрати свій шлях, відтворити в інтерпретації своє розуміння образного змісту, власне бачення композиторських устремлень, характерне саме для нього відчуття авторського задуму.

Четвертий критерій - міра здатності до самостійного створення інтерпретаційної концепції музичного твору (показники: відповідність інтерпретації музичного твору стильовим засадам творчості композитора; яскравість індивідуального емоційного відгуку у виконавському розкритті образного змісту твору) - призначено для виявлення емоційно-оцінного ставлення студента до музичного твору у процесі творчого самовираження, у процесі виконавсько-інтерпретаційних дій. Означений критерій доповнює можливості попередніх, даючи змогу досягти об'єктивності у перевірці сформованості художньої емпатії не тільки у висловлюваннях, а й у безпосередніх діях, у процесі діяльнісного виявлення істинного почуття у самостійно створеній студентом виконавській трактовці музики, у виконавській інтерпретації, яка не зазнала впливу викладача чи будь-кого іншого.

Для оцінювання міри вираження художньої емпатії у інтерпретаційному тлумаченні музики було розроблено показники, що у єдності та взаємовпливі мали свідчити як про об'єктивне розуміння студентом авторських задумів, вираження композитором власних переживань, так і про суб'єктивне ставлення до образного змісту музики. Означеним вимогам, на нашу думку, має відповідати, з одного боку такий показник, як відповідність інтерпретації музичного твору стильовим засадам творчості композитора, з іншого – яскравість індивідуального емоційного відгуку у виконавському розкритті образного змісту твору. Дійсно, такий показник, як відповідність інтерпретації музичного твору стильовим засадам творчості композитора зорієнтовано на виявлення у студентів усвідомленого ставлення до пізнання образного змісту музики, яке виявляється у стильових засадах творчості композитора. Розуміючи музичний стиль як засіб не тільки надання твору певної мистецької форми, а і, насамперед, як спосіб вираження оригінального авторського ставлення до світу, до відтворюваних подій, почуттів і переживань, ми вважали, що виявлення в інтерпретації уважного ставлення до об'єктивної складової композиторського творіння є суттєвою ознакою художньої емпатії. Водночас щирість, непідробність почуття (або навпаки – формальне ставлення, удавана емоційна реакція) якнайповніше виявляються саме у виконанні музики. Отже, за допомогою показника “яскравість індивідуального емоційного відгуку у виконавському розкритті образного змісту твору ” можна було достатньо вірогідно оцінити і суб'єктивні важелі ставлення студента до музики.

І, нарешті, п'ятий критерій - міра здатності до проектування художньо-комунікативної стратегії формування музичного сприйняття учнів (показники: спроможність до передбачення емпатійної реакції дітей на певний музичний твір; спроможність до моделювання методів і прийомів корекції емпатійного аспекту музичного сприймання учнів) - мав на меті визначення у студентів готовності до встановлення художнього контакту із учнями на основі емпатії у майбутній професійній діяльності. Враховуючи спрямування навчальної діяльності в класі фортепіано у педагогічному університеті, де пріоритети майбутнього спілкування з учнями посідають цілком певне місце, розробку показників було зорієнтовано таким чином, щоб врахувати і потреби майбутньої діяльності, і можливості навчального процесу. Так, один з показників - спроможність до передбачення емпатійної реакції дітей на певний музичний твір, мав

виявити налаштованість студентів на спілкування з дітьми, на усвідомлення майбутніми вчителями ролі емпатії у пізнанні та викладанні мистецтва. Оскільки художнє навчання не може оминати проблеми досягнення взаєморозуміння, спільного співпереживання художніх образів між учителем і учнями, одне із головних завдань педагога – досягти такого рівня професійної підготовки, щоб бути здатним уявити собі можливості дитячого сприймання, відчутти характер відгуку дітей на музику. Отже, висунутий нами показник - спроможність до передбачення емпатійної реакції дітей на певний музичний твір - мав свідчити про те, чи майбутні учителі усвідомлюють значення спільного переживання з учнями музики як необхідного чинника досягнення успіху в їхньому художньому розвитку, чи студенти виявляють інтерес до встановлення художнього контакту з дітьми.

Важливого значення у з'ясуванні здатності студентів до проектування художньо-комунікативної стратегії формування музичного сприйняття учнів мав, на нашу думку, і другий показник, а саме - спроможність до моделювання методів і прийомів корекції емпатійного аспекту музичного сприймання учнів. Висунення цього показника мотивувались міркуваннями щодо забезпечення цілісності перевірки готовності студентів до роботи з учнями на емпатійній основі. Якщо перший показник - спроможність до передбачення емпатійної реакції дітей на музичний твір мав свідчити, насамперед, про сформованість установки на продуктивне спілкування учителя з учнями у процесі пізнання мистецтва, то другий мав не меті виявити не тільки налаштованість, а й наявність певних умінь регулювання художньої реакції дітей. Завдання і питання на зразок : “ Визначити, які твори викличуть у дітей інтерес ”, “ Що, на Вашу думку, їм більше сподобається у музиці ?”, “ Які моменти художньої образності можуть привернути найбільшу увагу учнів?” тощо мали доповнюватись такими, як: “ Скласти різні варіанти вступного слова про твір, який діти будуть слухати ”; “ Визначити питання після прослуховування музичного твору, які б допомогли дітям краще осягнути характер музичних образів ”; “ Чи могли б Ви підібрати ілюстрації із образотворчого мистецтва, які б ввели дітей в образну атмосферу музичного твору ?” тощо дають змогу експериментатору якомога повніше скласти цілісне уявлення щодо здатності майбутніх учителів вибудувати стратегію спілкування з учнями на ґрунті мистецтва.

Отже, визначення означених критеріїв і показників спирається на міркування щодо перевірки досліджуваної якості як цілісної, оскільки спрямовують діагностику на визначення мотиваційних, пізнавальних, оцінювальних, творчо-інтерпретаційних та проєктивно-педагогічних характеристик художньої емпатії студентів у системному поєднанні.

Запропоновані критерії і показники знайшли практичне втілення у з'ясуванні загального стану сформованості художньої емпатії майбутніх учителів музики та конкретизації рівнів сформованості означеної якості – високого, середнього і низького. Визначені рівні характеризуються відмінностями, що стосуються ступеню вмотивованості ставлення майбутніх учителів до емпатійного прочитання авторського тексту музичного твору; вияву індивідуалізованої реакції на музику та емпатійно-творчої спрямованості способів інтерпретаційно-виконавського її опрацювання; здатністю майбутніх учителів до емпатійної взаємодії із учнями у процесі спілкування на ґрунті мистецтва.

Подальша розробка проблеми діагностування художньої емпатії має стосуватись розробки тестових завдань, змісту опитувальних методів, визначення музичного матеріалу для самостійного інтерпретаційного опрацювання студентами.

Література

1. Василишина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т. В. Василишина. – К. : Знання, 2000. – 230 с.
2. Головаха Є. І. Психологія людського взаєморозуміння / Є. І. Головаха, Н. В. Паніна. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. – 223 с.
3. Меграбян А. Психологія невербального поведіння.- СПб.: Речь. – 256 с.
4. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. — Самара: Издательский дом «БАХРАХ-М», 2001. — 672 с.

5. Eisenberg, N. The development of empathy-related responding / N. Eisenberg // Nebraska symposium on motivation. – 1997. – Vol. 45. – P. 73–117.

References

1. Vasylyshyna T. V. Empatiya yak faktor efektyvnosti pedahohichnoho spilkuvannya : avtoref. dys kand. psykhol. nauk : 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiya» / T. V. Vasylyshyna. – K. : Znannya, 2000. – 230 s.

2. Holovakha YE. I. Psykholohiya lyuds'koho vzayemorozuminnya / Ye. I. Holovakha, N. V. Panina. – K. : In-t sotsiolohiyi NAN Ukrayiny, 2007. – 223 s.

3. Megrabyan A. Psikhologiya neverbal'nogo povedeniya.- SPb.: Rech'. – 256 s.

4. Raygorodskiy D.YA. Prakticheskaya psikhodiagnostika. Metodiki i testy. Uchebnoye posobiye. – Samara: Izdatel'skiy dom «BAKHRAKH-M», 2001. — 672 s.

5. Eisenberg, N. The development of empathy-related responding / N. Eisenberg // Nebraska symposium on motivation. – 1997. – Vol. 45. – P. 73–117.

Wu. Qirui. ARTISTIC EMPATHY OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC: PROBLEMS OF DIAGNOSIS. *The article is devoted a problem of diagnosis of the artistic empathy of future teachers of musical art. The article deals with the problems of diagnostics of artistic empathy, among which special importance is attached to ensuring the integrity of the examination, to achieve the probability of measuring the emotional component of empathy.*

The criteria of the formation of artistic empathy for future music teachers are proposed, the results of experimental research of the state of its formation are given, and the characteristics of the simulated levels are revealed.

Keywords: *art empathy, teacher of musical art, diagnosis of the artistic empathy.*

УДК 378.137:016

Ян Цзюнь

ДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розкритий діагностичний етап формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Розроблено методику діагностування рівнів сформованості інформаційної культури студентів із урахуванням структури означеного феномена за визначеними компонентами: орієнтаційно-мотиваційним, когнітивно-комунікативним, креативно-діяльним. Розроблено критерії та показники інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. За результатами констатувального експерименту надано якісні та кількісні характеристики високому, середньому та низькому рівням сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання.

Ключові слова: *інформаційна культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, діагностика, рівні, методика.*

Важливою проблемою сьогодення є формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Методологічний аналіз різноманітних визначень поняття «культура», показує різноманіття методів і підходів вивчення цього феномена, а саме: антропологічний, аксіологічний, історичний, нормативний, психологічний, гносеологічний, праксеологічний, метрологічний, семіотичний, соціологічний, інформаційний, кібернетичний, тощо. Універсальність культури як феномена, що інтегрує досягнення суспільства на певному рівні його розвитку, діє за принципом функціональної додатковості та передбачає особливості гармонійного саморозвитку, вимагає формування такої соціокультурної організації суспільства, яка сприяла б не хаотичному, а усвідомленому